

Asia Moraaliset oikeudet, loukkaus, taideteos, postikortti

Hakija Kuvasto ry

Annettu 30.12.1994

Tiivistelmä *Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukainen hyvä tapa edellytti, että kun lain 25 §:n 2 momentin mukaisen rajoitussäännöksen nojalla taideteoksesta valmistettiin postikortti ja sitä levitettiin yleisön saataviin, kortissa tuli ilmoittaa tekijän ja taideteoksen nimi. Koska taideteos oli kuvattu tekijänoikeuslain rajoitussäännöksen nojalla, Kuvaston käyttöehdot eivät tulleet sovellettaviksi. Taideteosta ei ollut kolmen valokuvan kollaasin muodostamassa postikortissa muutettu tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Siten postikortti ei loukannut tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta.*

SELOSTUS ASIASTA

Kuvasto ry on 25.10.1994 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko taiteilija A:lla oikeus tulla ilmoitetuksi teoksensa, "B" - nimisen monumentin, tekijänä C Oy:n kustantamassa postikortissa tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin nojalla. Lisäksi Kuvasto on pyytänyt lausuntoa siitä, loukkaako kyseinen postikortti tekijän taiteellista arvoa ja ominaislaatua. Lausuntopyyntöön on liitetty C:n kustantama postikortti A:n monumentista.

Kuvasto katsoo, että toisinnettaessa A:n "B" -monumentti postikortissa on tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaisesti ilmoitettava tekijän nimi. Kuvasto katsoo, että tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukainen hyvä tapa ilmoittaa tekijän nimi olisi toteutunut esimerkiksi postikortin kääntöpuolelle tehdyllä merkinnällä "B (A, 1967)" tai "B (1865–1957) muistomerkki X -puistossa (A, 1967)". Kuvasto katsoo, että kyseisessä postikortissa, jossa toisinnetaan taideteos pääaiheena, ei tekijän nimen ilmoittaminen ole häiritsevää, hankalaa tai pilaa teoksen ulkoasua. Kuvasto katsoo, että tekijä on ollut kustantajan tiedossa.

Lausuntopyyntönsään Kuvasto katsoo, että kortissa toteutettu teoksen muuttaminen teosta leikkelemällä, lisäämällä väriä ja tekstiä lisäämällä osittain teoksen päälle on tehty tekijän suostumuksetta. Kuvasto viittaa tekijänoikeusneuvostolle toimittamiinsa Kuvaston käyttöehtoihin, joiden

mukaan taideteosta ei saa muuttaa nyt käsiteltävänä olevalla tavalla ilman tekijän nimenomaista suostumusta.

Kuvasto katsoo, että postikortti on visuaaliselta ilmeeltään levoton, aggressiivinen ja räikeä, kun taas alkuperäinen taideteos on ominaislaadultaan levollinen, harmoninen ja selkeä. Kortti muuttaa teoksen ominaislaatua tekijän taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla. Kuvasto katsoo, että taideteoksesta on kyseisessä postikortissa tehty teoksen ominaislaatua muuttaen räikeä kaupallinen tuote.

Lausuntopyynnössä todetaan A:n tutustuneen korttiin ja pitäneen korttia taideteostaan vääristävänä, tyypistävänä ja muuttavana tavalla, joka loukkaa hänen taiteellista arvoaan ja ominaislaatuaan. A ei olisi antanut lupaa toisintaa teostaan sillä tavoin leikeltynä ja käsiteltynä, kuin kortissa on tehty.

C Oy:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut C Oy:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen.

Vastineessaan C Oy viittaa lausuntopyynnön liitteenä olleeseen C Oy:n toimitusjohtajan kirjeeseen 8.9.1994, jossa todetaan, että kyseinen postikortti on poistettu C Oy:n myynnistä ja että yhtiö katsoo toimineensa tekijänoikeuslain puitteissa. C Oy ilmoittaa säännönmukaisesti noudattavansa käytäntöä, jonka mukaan yksiaiheisissa korteissa mainitaan kuvata olennaiset tiedot, eli aihe ja tekijä.

C Oy toteaa tapaukseen soveltuvan tekijänoikeuslain 25 §:n, jonka mukaan taideteoksen kuvaaminen on muutoinkin sallittua, milloin teos on pysyvästi sijoitettu ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. C Oy viittaa Marja Pohjosen kirjoitukseen "Hyvä tapa ja oikeuskäytäntö eräillä immateriaalioikeuden aloilla", jossa viitataan edelleen Ruotsin tekijänoikeuskomitean mietinnössä lausuttuun tekijänoikeuslain 26 §:n 2 momentin osalta:

"Ulkosalle julkiselle paikalle pysyvästi sijoitetun taideteoksen saa TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla vapaasti kuvata ja 3 momentin nojalla rakennuksen saa aina kuvata ilman tekijän lupaa. On katsottu, että hyvä tapa ei edellyttäisi näissä tapauksissa lähteen mainitsemista. (Auktorrättskommitténs betänkande s. 205–206.) Mielestäni kuitenkin ainakin siinä tapauksessa, että taideteoksen tai rakennuksen kuvista valmistetaan yleisölle myytäviä postikortteja, pitäisi teos ja tekijä ilmoittaa (Hyvän tavan vastaisuudesta, Turku 1993, s. 149)."

Arvioitaessa loukkaako käsiteltävänä oleva postikortti taideteoksen tekijän taiteellista arvoa ja ominaislaatua C Oy katsoo, ettei Kuvaston vakio-

sopimuskaavakkeen käyttöehdoilla ole mitään juridista merkitystä asiassa. Kyseessä on Kuvaston edustamien tekijöiden teosten toisintamiseen painettuna myönnetystä käyttöluvasta. C Oy:n mukaan Kuvasto ei tuon tyyppisiä käyttölupia ole myöntänyt eikä ole ollut sopijaosapuolena kyseistä korttia kustannettaessa.

C Oy katsoo, ettei kortissa olevissa yksittäisissä valokuviissa ole tehty mitään muutoksia, joissa tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta jotenkin olisi loukattu. Edelleen C Oy toteaa käytetystä taustaväristä sekä korttiin painetuista suomen- ja englanninkielisistä Helsinki-tervehdyksistä, että painoteknisesti kuvissa monesti käytetään erilaisia taustavärejä ja erilaisia painettuja tekstejä. Tämä käytäntö koskee erityisesti sellaisia kuvapostikortteja, jotka esittävät samaa aihetta tai eri aiheita eräänlaisen kuvakoosteen muodossa. C Oy:n mukaan maailmanlaajuisen normaalikäytäntö on, että tiettyä kohdetta pyritään esittämään eri näkemyksin, usein aikaisemmasta poikkeavalla tavalla, jolloin kortin layoutilla, värien käytöllä ja muilla painoteknisillä efekteillä aikaansaadaan tuote, jossa pyritään uuteen kohteen esittämiseen. C Oy toteaa, ettei mitään virallista versiota pysyvästi ulkosalle paikalle sijoitetusta taideteoksesta ole olemassa.

C Oy katsoo, etteivät valokuvan päälle painetut kaksi kirjainta muuta tai tyypistä itse reliefiä esittävää valokuvaa. C Oy toteaa, että teosta ei millään tavoin ole leikely eikä käsitelty, vaan valokuvat esittävät monumenttia sellaisenaan. C Oy toteaa lopuksi viitaten tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momenttiin, että Kuvaston esittämän käsityksen mukaisesti kuvapostikorttien kustantaja joutuisi aina hankkimaan pysyvästi ulkosalle julkiselle paikalle sijoitetun taideteoksen tekijän hyväksymisen joka ainoaan korttiaiheeseensa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt asian ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain (404/61) 3 §:ssä. Pykälän 1 momentti koskee niin sanottua isyysoikeutta. Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Pykälän 2 momentti koskee niin sanottua respektioikeutta. Teosta ei saa muuttaa siten, että tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukataan. Teosta ei myöskään saa saattaa yleisön saataviin tekijää loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu tekijän oikeus tulla ilmoitetuksi teoksen tekijänä ei riipu siitä, missä laajuudessa teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataviin. Myös silloin, kun teosta käytetään hyväksi tekijänoikeuslain rajoitussäännöksen nojalla, on tekijän nimi ilmoitettava. Milloin ja miten tekijän nimi on hyvän tavan mukaisesti ilmoitettava, vaihtelee eri aloilla.

Lain esitöiden mukaan respektioikeudellinen arviointi siitä, loukkaako teoksen tietty muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai tekijänkunniaa, on tehtävä objektiivista mittapuuta käyttäen. Huomioon on kuitenkin jossakin määrin otettava tekijän subjektiivinen käsitys asiasta. Suojasäännöstä on sovellettava teoksen törkeän laatuisten muuttamisen, vandalisoinnin, typistämisen tai muun vastaavan yhteydessä (komiteanmietintö 1953:5, s. 49).

Tekijän yksinoikeutta teokseensa rajoitetaan tekijänoikeuslain 2 luvussa. Luvun rajoitussäännöksiin kuuluu lain 25 §:n 2 momentin toinen lause, jonka mukaan taideteoksen kuvaaminen on muutoinkin sallittua, milloin teos on pysyvästi sijoitettu ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen.

Lain 26 §:n 2 momentissa säädetään, että milloin tekijänoikeuslain 2 luvussa olevan säännöksen nojalla teos toisinnetaan julkisesti, on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Teosta ei momentin mukaan saa tekijän suostumuksetta muuttaa enemmän kuin sallittu käyttäminen edellyttää.

Lain esitöissä todetaan 26 §:n 2 momentin osalta, että toisinnettaessa teos tekijänoikeuslain 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla on tekijä yleensä mainittava. Toisintamisoikeuden poikkeuksellinen luonne ei tietenkään voi oikeuttaa rajoittamaan tekijän moraalisia oikeuksia. Näyttää luonnolliselta, että toisintamisen kohteena oleva teoskin tällöin yleensä ilmoitetaan (komiteanmietintö 1953:5, s. 62).

Paperitaiteen julkaisemaan postikorttiin on violetin väriselle taustalle sommiteltu kolme valokuvaa A:n "B" -monumentista, joista yhdessä teos näkyy kokonaisuudessaan, toisessa on osa teoksen kasvoreliefistä ja kolmannessa teos on kuvattu teoksen alapuolelta ylöspäin kohti taivasta. Teoksen alapuolelta kuvattu valokuva on osittain toisten valokuvien alla. Kortissa on tekstit "Terveiset Helsingistä" ja "Greetings from Helsinki". Teksti "Greetings from Helsinki" on osittain teos "B":stä otetun valokuvan päällä. Kortin kääntöpuolella on sanojen Helsinki ja Helsingfors lisäksi neljällä kielellä teksti "Muistomerkki B" ja merkintä valokuvat otaneiden nimistä. A:n nimeä ei kortissa mainita.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukainen hyvä tapa edellyttää, että valmistettaessa tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaisen rajoitussäännöksen nojalla taideteoksesta pos-

tikortti ja levitettäessä kyseistä postikorttia yleisön saataviin kortissa ilmoitetaan ainakin tekijän ja taideteoksen nimi. Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että samaa edellytetään myös lain 26 §:n 2 momentissa.

Vastauksena lausuntopyynnön ensimmäiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kuvanveistäjä A:lla on oikeus tulla ilmoitetuksi "B" -monumentin tekijänä käsiteltävänä olevassa postikortissa tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että käsiteltävänä olevassa asiassa taideteos on kuvattu tekijänoikeuslain rajoitussäännöksen nojalla. Tämän vuoksi Kuvaston käyttöehdot eivät tule sovellettaviksi asiaan.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei A:n teosta "B" -monumentti ole lausuntopyynnön kohteena olevassa kolmen valokuvan kollaasin muodostamassa postikortissa muutettu tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Vastauksena lausuntopyynnön toiseen kysymykseen tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei postikortti loukkaa tekijän tekijänoikeuslain 3 §:n 2 momentin mukaista taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta. (jaosto)